

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA
O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
O‘RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA‘LIMI
MARKAZI**

**O‘.R.YO‘LDOSHEV, O.D.RAHIMOV,
R.T.XO‘JAQULOV, O.T.HASANOVA**

**MEHNAT MUHOFAZASI
VA TEXNIKA XAVFSIZLIGI**

Kasb-hunar kollejlari uchun o‘quv qo‘llanma

(4-qayta nashr)

**«Davr nashriyoti»
Toshkent — 2013**

UO'K: 331.101 (075)
KBK 65.247я722+65.304.13я722
Y74

Y74 O'R.Yo'ldoshev, O.D.Rahimov, R.T.Xo'jaqulov, O.T.Hasanova.
Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi. – T.: «Dav
nashriyoti» MChJ, 2013, 200 bet.

ISBN 978–9943-4226–8–1

O'quv qo'llanma fanning maqsadi, vazifalari, asosiy bo'limlari va ularda o'rganiladigan masalalar, rivojlanish tarixi, boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi, fanning nazariy, huquqiy va tashkiliy asoslari, ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi, xavfsizlik texnikasi, yong'in xavfsizligi asoslari hamda jarohatlanganda yoki shikastlanganda birinchi tibbiy yordam ko'rsatish qoidolari va usullari yoritilgan.

O'quv qo'llanma kasb-hunar kollejlarning «Neft va gaz ishi» ta'lim yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan. Undan boshqa yo'nalish talabalari, pedagoglar va soha mutaxassislari hamda oliy o'quv yurtlari talabalari ham foydalanishlari mumkin.

В учебнике приведены сведения о цели и задачах предмета «Охрана труда», основных ваях и изучаемых в них задачах, об истории развития, о связях с другими предметами, о теоретических, правовых и организационных основах, о санитарии производства и гигиене труда, об основах техники безопасности, сведения о пожарной безопасности, правилах и методах оказания первой помощи при ожогах и ранениях.

Учебник предназначен для обучения студентов направления «Нефти и газа» профессиональных колледжей. Он может быть использован студентами и педагогами других специальностей и направлений.

The information about the aim, task of the subject main parts and the problems concerning them, history of development of subject «Labour protection», its connection with other subjects, theoretical, legal and organization bases of the subject, sanitation of the production and hygiene of labour, the bases of safety conditions informations about fire safety, rules and methods of rendering are given in. the text book.

The textbook is for students of «Oil and gas» direction of professional colleges. The textbook can be used by the students and teachers of other direction and specialists.

UO'K: 331.101 (075)
KBK 65.247я722+65.304.13я722

Taqrizchilar: A.Eshqulov - dotsent, t.f.n.;
T. Nosirov - dotsent, t.f.n.

ISBN 978-9943-4226-8-1

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2005-y.;

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2011-y.;

© «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2012-y.;

© «Davr nashriyoti», 2013-y.

K I R I S H

Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan iqtisodiy va siyosiy sohalardagi barcha islohotlarning asosiy maqsadi yurtimizda yashayotgan barcha fuqarolar uchun munosib hayot sharoitlarini yaratib berishga qaratilgandir. Albatta, munosib hayot sharoitini yaratish ilmiy-texnik taraqqiyot asosida amalga oshiriladi va bu inson mehnatini yengillashtirish bilan bir qatorda, turli xil xavfli faktorlarni vujudga keltiradiki, natijada har xil ko'rinishdagi baxtsiz hodisalar: jarohatlanishlar, shikastlanishlar va kasb kasalliklari vujudga keladi. Lekin, bu muqaddas zaminda yashayotgan har bir inson yaxshi yashashni, ya'ni o'zining moddiy-ma'naviy va ijtimoiy ehtiyojlarini to'liqroq qondirishni istaydi. Aynan shu sababli inson tinimsiz faoliyatda bo'ladi.

Faoliyat – insonning yashashi uchun zarur bo'lgan asosiy shart-sharoitlardan biridir. Mehnat – faoliyatning oliy shaklidir. Falsafiy nuqtayi nazardan olib qaraganda, «inson» tushunchasiga eng xos aniqlanish «Homo agens», ya'ni «Harakatdagi inson»dir. Albatta, faoliyat va mehnat shakli turlicha bo'lib, u hayotdagi ishlab chiqarish, madaniyat, jamoat ishlari, ilmiy ishlar va boshqa sohalardagi amaliy, intellektual hamda ma'naviy jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Ishlab chiqarishda mehnatni tartibsiz, amaldagi qonun-qoidalar, standartlar va ko'rsatmalarga amal qilmasdan amalga oshirilishi, nafaqat jarohatlanish yoki shikastlanishni keltirib chiqarishi, balki ayrim hollarda o'limga ham olib kelishi mumkin. Tabiiyki, bu insonni o'zining mehnat faoliyatidagi tabiiy, texnik, antropogen, ekologik va boshqa turdagi barcha xavfli faktorlardan himoyalashni ilmiy asosda tashkil qilishni talab etadi. Aynan «Mehnatni muhofaza qilish» fanining asosiy maqsadi va vazifalari ushbu masala yechimiga qaratilgan bo'lib, u fanning o'z qonuniyatlari, uslublari va tamoyillari asosida amalga oshiriladi.

MEHNATNI MUHOFAZA QILISH FANINING ASOSIY MAZMUNI VA IJTIMOIIY AHAMIYATI

Fanning asosiy mazmuni, maqsadi va vazifalari

«**Mehnatni muhofaza qilish**» fani insonning ishlab chiqarishdagi faoliyatida sodir bo'ladigan turli shakldagi xavflarni bartaraf etish va ulardan himoyalaniish yo'llarini o'rganishga qaratilgan nazariiy fandır. U keng qamrovli ilmiy-amaliy izlanishlar va tadqiqotlar asosida rivojlanib, takomillashib boradi.

Insonning mehnat xavfsizligini ta'minlashda ilmiy-nazariy izlanishlar asosida vujudga kelgan qonunlar, nizomlar, standartlar, ko'rsatmalar, qoidalar va sanitar-texnik me'yorlar hamda ularni o'rganish bo'yicha uzluksiz ta'lim-tarbiya tizimini vujudga keltirish, uni rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Mehnatni muhofaza qilish fanining asosiy maqsadi talabalarga insonning ishlab chiqarishdagi mehnat faoliyati davrida yuzaga keladigan xavfli faktorlar, ularning kelib chiqish sabablari va bartaraf etish yo'llari, mehnat xavfsizligini ta'minlash hamda xavfsiz va sog'lom ish sharoitlarini yaratish bo'yicha nazariy bilim berish va amaliy ko'nikmalar hosil qilishdan iboratdir.

Yuqoridagilarga mos holda talabalar fanni o'rganish davomida quyidagilarni *nazariy jihatdan o'zlashtirishlari lozim*:

- mehnat xavfsizligining nazariy asoslari. Ergonomika va mehnat xavfsizligi psixologiyasi haqida tushuncha;
- mehnat xavfsizligini ta'minlovchi asosiy tamoyillar, uslublar va vositalar tizimi;
- mehnat xavfsizligini boshqarish asoslari;
- mehnat xavfsizligining huquqiy va tashkiliy asoslari.

Mehnatni muhofaza qilish bo'yicha qonunlar, standartlar tizimi, nizomlar, ko'rsatmalar, ishlab chiqarish sanitariyasi me'yorlari va boshqa me'yoriy hujjatlar:

- ishlab chiqarishda mehnat xavfsizligini ta'minlash, sog'lom va xavfsiz ish sharoitlarini yaratish bo'yicha rejali tadbirlar mazmuni, uni ishlab chiqish tartibi;

- ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni tahlil qilish, ularni tekshirish va hujjatlashtirish tartiblari;

- mehnat xavfsizligini ta'minlashning iqtisodiy samaradorligini oshirish, baxtsiz hodisalar sabablarini aniqlash uslublarini o'rganish;

- xavfsiz mehnat sharoitini ta'minlashga qaratilgan shaxsiy himoya vositalari bilan ishchi-xizmatchilarni ta'minlash tartibi va ulardan foydalanish yo'llari;

- sog'lom va xavfsiz mehnat sharoitini yaratish bo'yicha sanitar-gigiyenik tadbirlar;

- ishlab chiqarishdagi texnika vositalaridan, mashina-mexanizmlar, qurilmalar va moslamalardan foydalanishdagi xavf-sizlik qoidalari;

- yong'in xavfsizligi. Yong'inning kelib chiqish sabablari, uning oldini olish, yong'inni o'chirish texnika vositalari va usullari;

- jarohatlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish tartibi va qoidalari.

Yuqorida qayd etilgan nazariy bilimlarga asoslangan holda har bir kasb egasi fanni o'rganish bilan quyidagilarni amalda udda-lashlari lozim:

- xavfli va zararli ishlab chiqarish jarayonlarini baholash;

- mehnat xavfsizligini ta'minlash bo'yicha maqbul variantlarni tanlashda mustaqil qarorlar qabul qilish;

- xavfsizlik texnikasi bo'yicha yo'riqnomalar («instruktaj») bilan tanishish va ularni hujjatlashtirish